

EXAMENSARBETE

Hösten 2005

Lärarytbildningen

Projektet "Levande historia – Förintelsen" - och grundskoleundervisningen

Författare

Johan Jönsson

Niklas Nordén

Handledare

Ingemar Ottosson

Projektet ”Levande historia – Förintelsen” - och grundskoleundervisningen

Abstract

Bakgrunden till vår studie grundar sig i en regeringsledd undersökning kring skolelevers tänkande kring Förintelsen. Den undersökningen visade att allt färre elever är säkra på att Förintelsen ägt rum än vad som hade visat sig vid en tidigare undersökning. Resultatet ledde till startandet av projektet Levande Historia – Förintelsen. Vårt arbete består av en teoretisk och en empirisk del. I den teoretiska delen redovisas anledningen till projektets startande, syfte, mål och läromedel för skolan. I samma del har även forskares teorier och styrdokument undersökts om de är förenliga med projektets mål och syfte. Den empiriska delen har gjorts genom en enkätundersökning med elever i grundskolan och intervjuer med historielärare, även de från grundskolan. Detta för att undersöka i vilken utsträckning projektet har påverkat grundskoleundervisningen. Även lämpligheten i projektets utgivna läromedel har undersökts.

Ämnesord: Levande Historia, Förintelsen, undersökning, undervisning om Förintelsen, historieundervisning, styrdokument, läromedel.

Innehåll

1. Bakgrund till vårt ämnesval.....	5
2. Definition av begreppet "Förintelsen"	7
3. Syfte och frågeställningar	8
4. Metod, material samt disposition.....	9
5. Källkritiska problem i undersökningen	11
6. Projektet Levande historia	12
7. Projektets läromedel och aktiviteter riktade till skolorna	15
7.1 Boken om Förintelsen "…om detta må ni berätta…"	15
7.2 Seminarier om Förintelsen	15
7.3 Tipskatalog.....	16
7.4 Film och videopaketer	16
7.5 Tidningen "27 januari – att minnas för framtiden"	16
7.6 Informationshemsida om Förintelsen.....	17
8. Förintelsen i historieundervisningen	18
8.1 Forskare kring Förintelsens relevans i grundskolans undervisning	18
8.2 Styrdokumentet och Förintelsen.....	20
8.2.1 Lpo 94	20
8.2.2 Kursplanen i historia	21
9. Intervjuer och enkäter	22
9.1 Intervjuer	22
9.2 Enkäterna.....	26
10. Lämpligheten av materialet ... om detta må ni berätta... ..	28
11. Resultat och diskussion.....	31
12. Sammanfattning	34
Källförteckning.....	35
BILAGA I - Intervjufrågor Lärare	38
BILAGA II - Enkät – Levande Historia.....	39

1. Bakgrund till vårt ämnesval

Ett flertal faktorer har bidragit till vårt ämnesval. Bland annat så har projektet "Levande historia" tagits upp under våra historiestudier på Högskolan i Kristianstad. Vi har även mött det ute på praktiken som är en del av vår utbildning. Detta i kombination med att vi själva deltog i projektet under vår skolgång väckte vår nyfikenhet. Efter snabbsökning fann vi en tidningsartikel som presenterade delar av Brottsförebyggande rådets och Forum för levande historias rapport om intolerans som utkom 2004. Rapporten visade att en lägre andel av dagens skolungdomar var helt säkra på att Förintelsen ägt rum än vad som var fallet åtta år tidigare när undersökningen gjordes för första gången (Brottsförebyggande rådet och Forum för levande historia 2004:66). Resultaten förvånade oss med tanke på att regeringen strax efter 1997 års undersökning startade projektet "Levande historia – Förintelsen". Den är ett försök att öka kunskaperna om Förintelsen i samhället. Resultatet väckte många frågor hos oss och nyfikenheten blev kittlande.

Även vi som framtida lärare anser att undervisning om Förintelsen är av yttersta vikt. Förstahandskällorna, det vill säga överlevande från andra världskrigets förintelseläger, kommer inte att finnas till hands för all framtid. Även efter att de försvunnit är det vår uppgift som lärare att vidareförmedla historiskt korrekt kunskap om Förintelsen. Den ytterst ansvarige för Levande historia - projektet, statsminister Göran Persson, uttrycker sig på följande sätt om vikten av att bevara minnet av det som hände i Nazityskland:

" Alla vi som vill leva i samhälle som präglas av människovärde, demokrati och allas lika rätt måste stå upp mot våldets ideologi. Vi kan inte stillatigande se på hur nazismens idéer åter sprids och hur dessa förbrytelser förnekas. Den som glömmer historien riskerar att upprepa den". (Bruchfeld; Levine 1998:82)

Vi menar att Göran Perssons resonemang är rimligt och vi är långt ifrån ensamma om att sluta upp bakom detta påstående. Förintelsen får bara inte falla i glömska.

Uppsatsen riktar sig till alla som kan vara intresserade, men främst till lärare och lärarstudenter. Därför har vi haft grundskolans styrdokument i åtanke under uppsatsens gång.

Styrdokumentet återspeglar samhällets ramar och krav och projektet bör därför vara förenligt med dessa. Skolan har en viktig uppgift när det gäller att förmedla och hos eleverna förankra de grundläggande värden som vårt samhälle vilar på, det gäller bland annat följande punkter:

- människolivets okränkbarhet
- individens frihet och integritet
- alla människors lika värde
- solidaritet med svaga och utsatta

(Skolverket 1995:5)

Något som även bör nämnas är de så kallade historieförnekarna och historierevisionisterna, alltså de människor som försöker skriva om eller ändra allmänt vedertagen fakta. Detta kan ibland innebära fabricerade fakta eller till och med ren lögn. Dessa fabricerade fakta eller lögn används av olika högerextremistiska falanger för att sprida bland annat främlingsfientlighet. Skolan har som uppgift att utveckla elevernas kritiska tänkande (Skolverket 1995:12). Det innebär att eleverna måste värdera påståenden och förhållanden och därmed lära sig att skilja på sanning och lögn.

2. Definition av begreppet "Förintelsen"

"Förintelsen" definieras av Forum för levande historia så här:

Förintelsen av omkring sex miljoner judar i nationalsocialisternas Tyskland. Det är bland de tydligaste exemplen på en ideologi som syftat till ett globalt, systematiskt och totalt utplånande. Följderna av nazisternas politik visar vad som kan hända när demokratin sätts ur spel och är i sig en provkarta på olika former av folkmord och förföljelser. I bakgrunden fanns såväl antisemitism som åsiktsförtryck, rasism, homofobi och anti-ziganism (avsky för zigenare/romer). Bland de drabbade fanns, utöver miljontals judar och hundratusentals romer, politiska motståndare, funktionshindrade, homosexuella, Jehovas vittnen, sovjetiska krigsfångar och polska civila. Med utgångspunkt i denna mörka del av den europeiska historien ska Forum för levande historia arbeta för tolerans, medmänsklighet och demokrati. (Forum för levande historia 1, Hämtat 2005-09-20)

Som synes räknar man upp olika kategorier som förföljdes och dödades, men låter begreppet framförallt syfta på massmorden av judar. I vardagligt språkbruk syftar ordet "Förintelsen" också nästan bara på judeutrotningen. Judarna var den främsta måltavlan för nazisternas grymheter.

3. Syfte och frågeställningar

Det är sannolikt att skolan under vår tid som lärare kommer att involveras i åtskilliga projekt från staten. Exempel på ett projekt som har genomförts innan är "Projekt ITIS" (Informationsteknologi i skolan), som är ett försök att datorisera skolvärlden. Det för dagen aktuella projektet är "Projekt Flicka", som riktar sig mot att stärka unga flickors självbild och strävan mot ett mer jämställt samhälle. Dessa projekt kommer att kräva resurser, inte bara ekonomiska men även i fråga om tid. Andra ämnen eller lektioner kommer att åsidosättas. Hur kommer vår undervisning och vår tolkningsfrihet som lärare att påverkas av statliga projekt av denna art?

Syftet med denna uppsats är att undersöka projektet "Levande historia – Förintelsen". Det vi specifikt vill undersöka är i vilken utsträckning projektets skolmaterial används i historieundervisningen på grundskolan. Detta är intressant att undersöka med tanke på att projektet har resulterat i bildandet av en ny myndighet, samt att projektet hittills, enligt officiella källor kostat cirka 120 miljoner kronor (Alinsjö, Kristina; Kristenson, Katarina, telefonintervju 2005-09-16). Utifrån detta formulerar vi vår första frågeställning som lyder:

- Hur har projektet "Levande historia - Förintelsens" aktiviteter påverkat historieundervisningen i grundskolan?

Ovanstående frågeställning skapar nya tankar och idéer kring projektet. Hur är läromaterialet utformat utifrån didaktisk synvinkel? Kan det didaktiska upplägget av projektets läromedel och aktiviteter påverka användandet? Därmed formulerar vi vår andra frågeställning:

- Är projektet "Levande historia – Förintelsens" skolmaterial lämpligt att använda i undervisningen?

4. Metod, material samt disposition

Vår första frågeställning, *"Hur har projektet Levande historia – Förintelsens aktiviteter påverkat historieundervisningen i grundskolan"* har vi undersökt med två olika metoder.

Den första och mest centrala för denna uppsats är den kvalitativa undersökningen som gjorts genom semistrukturerade personliga intervjuer med lärare som undervisar i historia i grundskolan. Anledningen till att vi använde oss av denna undersökningsmetod var främst för att få svar på de frågor vi ställde (se Bilaga I), men även att den intervjuade fritt skulle kunna utveckla sina svar mer utförligt och med egna idéer (Denscombe, Martyn 2000:134ff). Vad som särskilt intresserade oss var om projektets aktiviteter används i skolan, och i så fall hur, och i vilken omfattning de används.

Den andra metoden, den kvantitativa, har gjorts genom en enkätundersökning av elever för att kunna se vad dessa eventuellt vet om projektet. Valet av metoden enkätundersökning är för att vi på ett realistiskt sätt ska kunna nå ut till en större grupp respondenter, i detta fallet elever (Denscombe, Martyn 2000:107). Enligt grundskolans kursplan skall eleverna i slutet av nionde skolåret kunna identifiera och reflektera kring olika historiska händelser och skeenden med betydelse för vår egen tid. Inom ramen för detta ingår kunskaper om Förintelsen. Därför har vi valt att göra undersökningen så sent som möjligt i grundskoleåren, det vill säga på elever i nionde klass (Skolverket 2000:76f).

Vår förhoppning är att denna sammansättning/kombination av metoder kan leda fram till en mer sanningsenlig bild av hur grundskolans historieundervisning har påverkats av projektet.

Vår andra frågeställning, *"Är projektet Levande historia – Förintelsens skolmaterial lämpligt att använda i undervisningen"* har vi undersökt genom en kvalitativ analys av uppbyggnaden av materialet. Detta för att kunna bedöma om materialet är didaktiskt lämpligt att använda. Till vår hjälp har vi gjort en jämförelse av materialet med vad ledande historiedidaktiker hävdar är lämpligt att använda sig av i fråga om läromedel. Med material menas det läromedel och aktiviteter som projektet själv bistår med, det vill säga:

- Boken om Förintelsen ” ...om detta må ni berätta...”
- Seminarier om Förintelsen
- En tipskatalog för vidare bearbetning av Förintelsen
- Olika videopaket; ”Bilderna av Förintelsen”, ”Blågul nazism” samt filmpaketet ”Förintelsen”
- Tidningen ”27 januari – att minnas för framtiden”
- Informationshemsida om Förintelsen

Uppsatsen inleds med ett avsnitt där projektet presenteras. I detta avsnitt presenteras projektets bakgrund, dess uttalade syfte samt dess läromedel och aktiviteter. Därefter följer en redovisning av åsikter om behovet av undervisning om Förintelsen. Detta med vetenskapliga argument från ledande pedagoger men även från skolans styrdokument. Därefter presenteras resultaten av våra intervjuer och vår enkätundersökning. Vidare följer en analys av projektets läromedel och aktiviteter där dess lämplighet i skolundervisningen undersöks. Avslutningsvis i kapitlet resultat och diskussionen presenteras resultaten av denna uppsats.

5. Källkritiska problem i undersökningen

Ett problem att ha i åtanke är representativiteten i intervjuerna. Den är oundvikligen begränsad. Vi har använt oss av åtta grundskolelärare i historia. De kommer alla från norra Skåne. Vi är fullt medvetna om att dessa lärare inte är representativa för hela Sveriges samlade lärarkår. På grund av begränsad tid har vi bara haft möjlighet att utgå ifrån dessa, men med förhoppning att kunna finna ett mönster i intervjuresultaten. Samma gäller de 111 elever i nionde klass som utgör elevunderlaget i vår enkätundersökning. Även detta är en ytterst begränsad grupp, men även här hoppas vi kunna skönja vissa mönster, som kan säga något om tillståndet i hela Sverige.

I våra intervjuer med historielärare i grundskolan framkommer det att de läromedel och aktiviteter från Forum för levande historia som används i undervisningen är högst begränsade till antalet. Det enda läromedel som används i någon större utsträckning är boken *...om detta må ni berätta...* Därför begränsar vi vår analys av läromedel och aktiviteter till denna bok.

6. Projektet Levande historia

Europeiska Unionen beslutade 1996 att Europaåret mot rasism skulle inträffa 1997. Syftet med året var enligt Europeiska Unionen att betona det hot mot de grundläggande mänskliga rättigheterna och mot unionens ekonomiska och sociala sammanhållning som rasism och främlingsfientlighet utgör (Nationalencyklopedin 1998:58).

I ett tal i riksdagen under juni månad samma år tog statsminister Göran Persson initiativ till ”Projekt Levande historia – Förintelsen”. Han välkomnade alla i ett gemensamt arbete mot rasism, främlingsfientlighet och historieförfälskning. (Persson, Göran 1997, Hämtat 2005-09-20).

I ett tal till riksdagen den 27 januari 1998 hävdade statsministern att nazismen marscherar igen, detta med hänvisning till en antisemitisk demonstration den 9 november föregående år på årsdagen av Kristallnatten. Han menade att nynazisterna visserligen var få men att varje svastika som syntes på våra torg, varje ”Sieg Heil” som ekade på gatorna och varje människa som misshandlades eller mördades på grund av sin hudfärg, sin bakgrund eller sin sexuella läggning var en tydlig larmsignal om att demokratin var hotad. (Persson, Göran 1998, Hämtat 2005-09-20)

Initiativtagaren och den ytterst ansvarige för projektet ”Levande historia” är alltså statsminister Göran Persson (s). Myndigheten Forum för levande historia uppkom även denna på initiativ av honom. Eftersom vi använder oss av material från myndigheten Forum för Levande historia kan man ifrågasätta huruvida materialet är objektivt eller om det kan finnas olika dolda politiska budskap. Kanske hade statsministern bakomliggande orsaker till att starta projektet, t ex att bättra på regeringens integrationspolitik eller ge Sverige internationell prestige i samband med den Förintelsekonferens som landet skulle stå värd för? Kanske skiljer sig det uttalade syftet ifrån det egentliga? Detta tar vi dock ej ställning till.

Dock tål det att nämnas att det finns kritiker till projektet, eller snarare projektets reella syfte. Enligt historiedidaktikern Klas-Göran Karlsson så är projektet ”Levande historia - Förintelsen” omgiven av mycket politisk retorik och att politiker måste anpassa och förhålla

sig till nya trender på mer eller mindre skickliga sätt. Vidare har den svenska regeringen nu med projekt "Levande historia – Förintelsen" visat en betydande skicklighet i att fånga upp och ytterligare förstärka ett internationellt förintelseintresse som har varit stigande de senaste tjugo åren. Vidare menar Karlsson att det nog vilar mer i Göran Perssons satsning på att informera om Förintelsen än bara en allmän humanitet och humanism, utan också en ganska traditionell svensk politisk missionsanda, anpassad för det nittiotal då den svenska modellen i övrigt, inklusive politiken att moraliskt solidariserat sig med de utsatta i världen, har mist det mesta av sin internationella lyskraft (Karlsson, Klas-Göran 2000:89).

Det uttalade syftet med projektet "Levande historia - Förintelsen" var att öka kunskaperna om Förintelsen och därigenom förstärka känslan för demokrati och människovärde. Man riktade sig till hela den svenska befolkningen men främst Sveriges skolungdomar (Persson, Göran 1997, hämtat 2005-09-20).

Syftet har efter inrättandet av myndigheten Forum för levande historia reviderats. Idag så lyder det: *"Vår utgångspunkt är Förintelsen, men vi tar också upp andra brott mot mänskligheten"* (Forum för levande historia 2, Hämtat 2005-09-20). Förmodligen har man vidgat syftet efter att ha fått kritik för att inte behandla alla folkmord lika. Indianutrotningen, slaveriets slöseri med människoliv, Stalins likvidering av miljoner ryssar, Pol Pot i Kambodja, massakrerna i Rwanda 1994 och så vidare, inget av detta nämndes ju i den första kampanjen. Enligt Forum ska kampanjen drivas med kunskap, kultur och diskussion för att medverka till att demokratin stärks och att insikten om alla människors lika värde ökar (Forum för levande historia 2, Hämtat 2005-09-20).

Göran Persson hävdade i samband med invigningen av myndigheten Forum för levande historia 2 juni 2003 att initiativet till projektet togs på grund av en tidningsartikel han hade läst. Den visade statistik från en undersökning som Centrum för invandrarforskning och Brottsförebyggande rådet utfört. Undersökningen visade att en hög andel skolungdomar som medverkat i studien inte kände sig säkra på om Förintelsen verkligen ägt rum. Den fråga som statsministern fastnade för var den som löd: "Med Förintelsen brukar vanligtvis menas nazisternas mord på ungefär sex miljoner judar under andra världskriget." Hur säker är du på att Förintelsen ägt rum?" Svartalternativen var: inte alls säker, lite osäker, ganska säker, helt säker samt vet ej. Endast 70 % av ungdomarna hade svarat "helt säker" och 4,1 % var inte alls säkra (Brottsförebyggande rådet och Forum för levande historia 2004:66). Statsministern drog

slutsatsen att kunskapen om Förintelsen bland ungdomar var dålig och att samhället var hotat av rasism och främlingsfientlighet (Persson, Göran 2003, Hämtat 2005-09-20).

År 2000 tillsatte regeringen en kommitté för att utreda om verksamheten kunde permanentas. Riksdagen ansåg det vara nödvändigt och beslutade därför i december 2001 att en ny myndighet skulle inrättas. Under 2001-2002 förberedde Kommittén för levande historia etablerandet av myndigheten och den 1 juni 2003 så öppnades Forum för levande historia (Forum för levande historia 3, Hämtat 2005-09-20) Någon partipolitisk opposition mot projektet har inte förekommit.

Det är intressant att notera att projektet bygger på olika underförstådda förutsättningar. Bland annat anser regeringen uppenbarligen att det går att minska rasismen idag genom att informera om judeförföljelserna för 60 år sedan, alltså att dagens rasism beror på okunskap om historia. Även att det går att ändra ungdomar och människors attityd genom information i skolan. Slutligen innebar ju satsningen också en markering att Förintelsen inte hade fått tillräckligt stort utrymme på skolschemat.

I *Dagens Nyheter* diskuteras också ämnet Förintelsen och vikten av dess betydelse för efterlevande. Kerstin Vinterhed menar att skolelevernas kunskap om Förintelsen är direkt kopplat till nedskärningar i historieämnet men även på den ringa förnyelsen av historieundervisningen. Vinterhed ställer sig därmed mycket positiv till projektet för att öka allmänhetens kunskaper och förståelse kring Förintelsen. Projektet är ett bra initiativtagande för att informera och utbilda men detta är bara ett led i den utveckling som måste ske inom ämnet (Vinterhed, Kerstin, *DN* 1998-02-03).

7. Projektets läromedel och aktiviteter riktade till skolorna

Forum för levande historia vill skapa dialog, väcka debatt och arbeta utåtriktat. Genom bland annat seminarier och fortbildning vänder de sig till såväl den breda allmänheten som pedagoger, forskare och beslutsfattare. Men framförallt vill de nå unga och vuxna i deras närhet (Forum för levande historia 4, Hämtat 2005-09-20). Följande aktiviteter är enligt myndigheten Forum för levande historia aktuella i dags dato, september 2005.

- Boken om Förintelsen ”...om detta må ni berätta...”
- Seminarier om Förintelsen
- En tipskatalog för vidare bearbetning av Förintelsen
- Olika videopaket; ”Bilderna av Förintelsen”, ”Blågul nazism” samt filmpaketet ”Förintelsen”
- Tidningen 27 januari – att minnas för framtiden
- Informationshemsida om Förintelsen

7.1 Boken om Förintelsen ”...om detta må ni berätta...”

Denna bok om Förintelsen varvar ögonvittnesskildringar med fakta och bilder. Boken är skriven av idéhistorikern Stéphane Bruchfeld och historikern Paul A. Levine. Sedan 1998 erbjuds skolor runt om i Sverige att beställa boken i klassuppsättning för att kunna använda den i undervisningen. Boken finns tillgänglig på sju olika språk förutom svenska; engelska, finska, persiska, spanska, arabiska, turkiska samt serbokroatiska. Boken finns även på teckenspråksversion på video, talkassett samt punktskrift (Forum för levande historia 5, Hämtat 2005-09-20).

7.2 Seminarier om Förintelsen

Forum för levande historia anordnar i samarbete med högskolor och universitet runt om i Sverige kostnadsfria fortbildningsseminarier kring ämnet Förintelsen. Dessa riktar sig till ungdomar och vuxna som arbetar i ungdomars närhet såsom lärare, fritidsledare med flera (Forum för levande historia 6, Hämtat 2005-09-20).

7.3 Tipskatalog

Grundskolor runt om i Sverige har fått Tipskatalogen som numera är tillgänglig på Levande historias hemsida där den uppdateras med jämna mellanrum. Tipskatalogen är ett resultat i samarbete mellan Lärarförbundet, Lärarnas Riksförbund och Skolverket. Tipskatalogen innehåller tips på olika läromedel och pedagogiskt material samt tips på facklitteratur, dokumentärtmaterial, skönlitteratur, memoarer, cd-rom, filmer, hemsidor, organisationer och föreläsare (Forum för levande historia 7, Hämtat 2005-09-20).

7.4 Film och videopaketer

Forum för Levande historia har tagit fram tre filmpaket om nazismen och Förintelsen. Den första "Bilden av Förintelsen" är i första hand framtagen som inspiration för pedagoger som vill arbeta pedagogiskt kring nazism och motståndskamp, men också för elever och alla som är intresserade av att diskutera hur en historisk händelse har skildrats i populärfilm och dokumentärfilm. I paketet ingår även tips och råd om olika spelfilmer kring ämnena nazism och förintelse som man kan arbeta vidare med (Forum för levande historia 5, Hämtat 2005-09-20). Det andra paketet "Blågul nazism" är en film i tre delar, som skildrar nationalsocialismens utveckling i Sverige från 1900-talets början, idag med nazismens uppsving på 90-talet, förnekandet av Förintelsen och den idag så kallade "vitmaktmusiken" (Forum för levande historia 5, Hämtat 2005-09-20). Det tredje filmpaketet "Förintelsen" är en svit på sju till nio filmer beroende på om de ska användas på grundskolan eller gymnasieskolan. Filmerna tar upp moraliska frågor om ansvar och skuld, samtidigt som de väcker frågor kring vad vi idag kan lära oss av historien. Tanken är att videopaketen ska komplettera den skolundervisning som idag drivs kring Förintelsen (Forum för levande historia 5, Hämtat 2005-09-20).

7.5 Tidningen "27 januari – att minnas för framtiden"

Inför Förintelsens minnesdag den 27 januari 2003 gavs en tidning ut för studerande. I tidningen möter vi barnbarn till dem som drabbades av nazisternas folkmord men också forskare, författare och överlevande som valt att studera och förmedla kunskap om Förintelsen. Man kan bland annat läsa om hur situationen såg ut i Sverige före, under och efter andra världskriget men även hur Förintelsen har påverkat synen på demokrati och människovärde (Forum för levande historia 5, Hämtat 2005-09-20).

7.6 Informationshemsida om Förintelsen

Hemsidan innehåller historiska fakta och information kring Förintelsen men även tips för vidare fördjupning och bearbetning (Forum för levande historia 8, Hämtat 2005-09-20).

8. Förintelsen i historieundervisningen

8.1 Forskare kring Förintelsens relevans i grundskolans undervisning

Christer Karlegård, lärarutbildare i historia, ansåg på sin tid att kunskapsförmedlingen om nazismen och dess förbrytelse mot mänskligheten borde ha högsta prioritet i historieundervisningen. Observera att han gjorde sitt ställningstagande 1992, vilket är fem år innan projektet startades. Läraren måste enligt Karlegård aktivt behandla vår tids värsta brott mot mänskligheten och förmedla den verkliga bilden av dessa grymheter till kommande generationer. Detta brott riskerar att bli allt svårare att förstå ju längre tiden går och ju färre överlevande ögonvittnen som kan berätta om det. I dagens mångkulturella samhälle är det därför viktigt att få de ungdomar som ogillar detta samhälle att inse att nazismens väg inte är den rätta (Karlegård, Christer 1992:144 f). Hans bok kom till under åren efter krigets slut, då det började framträda folk som öppet förnekade att judeutrotningen ägt rum.

Historiedidaktikern Magnus Hermansson Adler, den forskare som kanske mest engagerat sig i regeringens projekt, anser att det fasansfulla och ohyggliga i Förintelsens historia måste bli föremål för samtal och dialog i klassrummet. För just i dialogen så kan eleven utveckla ett kritiskt tänkande genom att förstå och kritiskt ifrågasätta vad någon annan påstår. Då kan inte påståenden som att Adolf Hitler bara var en ”missförstådd demokrat” accepteras, lika lite som påståenden om att Förintelsen aldrig ägt rum. Eleverna lär sig till exempel av historien att nazismen är en ideologi med våld som kampmedel, och att dagens nazister därför sannolikt också kan tillgripa våld. Vidare lär sig eleverna att politiska lösningar med hjälp av våld inte är förenliga med skolans läroplan. Elever som är påverkade av nazism kan med hjälp av dialog om ämnet Förintelsen möta andra uppfattningar, nya tankar och reflektioner. Resultatet av dialogen kan då bli att eleven övertygar eller övertygas, bekräftar något eller ändrar uppfattning, detta i strävan att få eleverna att inse att de kan påverka historiens gång (Hermansson Adler, Magnus 2000:12).

Lundahistorikern Ulf Zander menar däremot att om Förintelsen ständigt används som modell för ondskan i världen, riskerar vi att glömma bort det faktum att människors villkor och förutsättningar har sett olika ut vid olika tidpunkter i historien. Om man, som i projektet *Levande historia*, försöker sammanbinda Förintelsen med händelser i nuet riskerar vi att

förlora det historiska perspektivet och Förintelsen riskerar att trivialiseras, då den ständigt används som referenspunkt. För att skapa en förståelse för Förintelsen måste man jämföra med liknande företeelser som till exempel Sovjetunionen under Stalins tid. Zander avser med detta inte att man ska låta bli att ta upp Förintelsen, men att man däremot ska undvika att bryta loss Förintelsen ur sitt sammanhang (Zander, Ulf 2000:16f).

Zander hävdar vidare att Förintelsen är ett alldeles för allvarligt och viktigt ämne för att fuskas bort och förvanskas i allehanda former. Det är lätt hänt att det nyväckta intresset leder till att vi inte tänker efter vilka skillnaderna är mellan då och nu (Zander, Ulf 2000:18).

8.2 Styrdokumentet och Förintelsen

8.2.1 Lpo 94

Demokrati, medmännisklighet och människors lika värde är ett centralt begrepp i projektet Levande historia. Satsningen på mer undervisning om Förintelsen kan alltså lätt förenas med vad som står i den svenska skolans styrdokument. Skolans verksamhet ska enligt skollagen utformas i överensstämmelse med de grundläggande demokratiska värderingar och var och en som verkar inom skolan skall främja aktningen för varje människas egenvärde. Skolan skall vidare förmedla och förankra de värden som vårt samhällsliv vilar på. Dessa värden är; ”människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män samt solidaritet med svaga och utsatta” (Skolverket 1995:5).

Individen ska även fostras till ansvarstagande, tolerans, rättskänsla och generositet i enlighet med den västerländska humanismen. Skolan ska aktivt arbeta mot främlingsfientlighet, mobbning och intolerans genom att utveckla elevernas inlevelseförmåga och förståelse för andra människors värderingar och villkor. Samtidigt som skolan ska uppmuntra och vara öppen för elevernas eget ställningstagande och olika uppfattningar får den dock aldrig göra avkall på de grundläggande värderingar som anges i skollagen och läroplanen. I fråga om ställningstagande och uppfattningar som inte överensstämmer med de grundläggande värderingarna skall skolan med bestämdhet agera med avståndstagande (Skolverket 1995:5f).

Skolan ska, förutom att förmedla kunskaper, också stödja hemmen vad det gäller barnens utveckling och fostran. En av skolans huvuduppgifter är att ”*förmedla kunskaper och i samarbete med hemmen främja elevers utveckling till ansvarskännande människor och samhällsmedlemmar*” (Skolverket 1995:7). Till denna uppgift hör bland annat att vidareförmedla grundläggande värderingar ”*från en generation till nästa*” (Skolverket 1995: a.a.). Ett av de mål som skolan ska uppnå handlar om att eleverna ska ha kännedom om de normer och lagar som samhället vilar på samt att de ska veta vilka skyldigheter och rättigheter de har (Skolverket 1995:10). Till lärarens uppgifter hör bland annat att klargöra och med eleverna diskutera det svenska samhällets värdegrund och dess konsekvenser för det personliga handlandet samt att öppet redovisa och diskutera skiljaktiga värderingar, uppfattningar och problem (Skolverket 1995:13).

8.2.2 Kursplanen i historia

Historieundervisningen ska inte bara syfta till att ge eleverna faktakunskaper om det förflutna, utan också inspirera dem till att leva sig in i hur tidigare generationers liv och villkor gestaltat sig. Undervisningen ska bland annat utveckla elevernas historiemedvetande och ge dem ett historiskt perspektiv på tillvaron. De kunskaper som eleverna får om det förflutna ska bidra till en förståelse av nutiden (Skolverket 2000:76). Det är också viktigt att bidra till att eleverna ser sig som delaktiga i historien, att de har möjlighet att påverka framtiden precis som gångna tiders människor har haft. Historieundervisningen ska också påverka utvecklingen av elevernas kulturella identitet genom att föra det kulturella arvet vidare och därmed även dess värderingar. Eleverna ska ha kännedom om de faktorer i historien, både positiva och negativa som har påverkat utvecklingen på olika sätt (Skolverket 2000: a.a., 76 f). Vår moderna historia måste också belysas. *”Det gäller inte minst historiens mörka och destruktiva sidor i form av etniska, religiösa och politiska förföljelser. Vår tids historia med framsteg och fredssträvanden men också folkmord såsom Förintelsen, revolutioner och krig hör till det som alla elever skall ha kunskaper om”*(Skolverket 2000: a.a.,77). Här finns tydliga riktlinjer om att Förintelsen – och andra folkmord – ska ges utrymme i skolundervisningen.

9. Intervjuer och enkäter

För att kunna se hur historieundervisningen påverkats av projektet har vi använt oss av två olika metoder. Den första och mest centrala för detta arbete är den kvalitativa undersökningen som gjorts genom djupintervju med lärare. Vårt syfte här är att klarlägga huruvida projektet verkligen tillämpas i skolarbetet. Den andra metoden, den kvantitativa, har gjorts genom en enkätundersökning av elever för att se vad dessa eventuellt vet om projektet. Denna sammansättning/kombination av metoder tror vi kan leda fram till en ganska bra bild av hur stort genomslag projektet har fått i den svenska skolverkligheten. Vad som särskilt intresserade oss var om projektets läromedel används i skolan, och i så fall hur, och i vilken omfattning de används. Intervjuerna och enkäterna har baserats på den kunskap vi inhämtat genom arbetet med den tidigare delen av uppsatsen.

För att göra en så allsidig undersökning som möjligt inom uppsatsens ram har vi valt att lägga undersökningarna på sex helt oberoende skolor i två helt olika delar av norra Skåne. Deltagarna i undersökningen kommer från skolor i stad och på mindre ort, från kommunala och friskolor. Vi hoppas därmed få en så stor bredd som möjligt i kommande analys. Lärare och elever är slumpvis utvalda utifrån kriteriet att läraren ska undervisa i ämnet historia, och eleven ska gå i nionde klass.

9.1 Intervjuer

Eftersom vi endast intervjuade åtta lärare, för att få rum med presentationen i denna uppsats, är den kvalitativa undersökningen inte representativ för att säkerställa svaren på våra frågor, men ett mönster hoppas vi kunna urskilja. Som tidigare nämnts har vi använt oss av personliga semistrukturerade intervjuer. Det innebär att frågorna som vi ställt varit formulerade i förväg men vi har ibland ställt följdfrågor för att få intervjupersonerna att utveckla sitt resonemang. Intervjuerna har gjorts personligen, istället för per telefon, för att förtroendet för oss och undersökningen skulle öka. Lärarna anges nedan med bokstavsbeteckningar (A-H).

Under intervjuerna har vi använt oss av anteckningar. Dessa är dock svåra att tyda för utomstående och intervjuerna kommer därför att presenteras i löpande text där det väsentliga i svaren presenteras och analyseras. Frågorna som vi använt oss av till Lärarna är följande (se även Bilaga I):

- 1 Känner ni till regeringens projekt "*Levande historia – förintelsen*"?
- 2 Känner ni till projektets syfte?
- 3 Tror du det går att påverka elevers attityder med projekt av det här slaget?
- 4 Känner ni till något material eller aktiviteter som projektet "*Levande historia – förintelsen*" gett ut?
- 4b. Om Ja, vilka? I vilken utsträckning har ni använt er av materialet och aktiviteterna i undervisningen?
- 5 Anser du att "*Levande historia*" projektet påverkat undervisningen, i så fall hur?

Vi insåg att materialet från intervjuerna inte skulle bli helt oproblematiskt att behandla. För att kunna ta ställning till materialets användbarhet undersökte vi om de hade någon anledning att ljuga eller överdriva svaren på de olika frågorna. De första två frågorna kunde vi bedöma trovärdigt eftersom vi båda är väl bekanta med svaren på dessa frågor. De fyra återstående frågorna är dock mer problematiska. Problemkomplexet kan ligga i huruvida intervjupersonerna kan tänkas ge de svar de tror att intervjuarna vill höra. I vårt fall kan det innebära att lärarna vill visa sig duktiga och säger att de använder materialet mer än vad de egentligen gör. Detta medför att det eventuellt finns en tendens i svaren i fråga 3- 5.

Sammanfattning av intervjuerna

För att förenkla nedanstående sammanfattning väljer vi att kalla de åtta lärare som intervjuats för Lärare A-H samt att besvara frågorna i ordning från 1-5.

Fråga 1: Känner ni till regeringens projekt "*Levande historia – förintelsen*"?

Första frågan som ställdes till lärarna var om de hade hört talas om projektet som denna undersökning baserats på. Samtliga lärare kände till projektet.

Fråga 2: Känner ni till projektets syfte?

Samtliga lärare utom Lärare G var rörande överens angående syftet med projektet vilket tyder på goda kunskaper kring ämnet. Det som avviker i Lärare G:s svar är att hon i allmänhet har en bra överblick över projektet, vilket redovisas senare, men att syftet tycks ha gått förbi henne. Resterande lärare svarade att syftet är att skapa en diskussion, öka kunskapen kring ämnet Förintelsen samt förhindra att något liknande händer igen. Något som bör redovisas är en synpunkt från Lärare C om syftet med projektet. Lärare C poängterar syftets vikt men visar även prov på lite kritik mot detsamma. Hon gör ett inlägg om att ett av syftena kan vara regeringens misstro mot lärarna och deras undervisningsförmåga, speciellt rörande undervisning om Förintelsen. Vidare menar Lärare C att detta inte stämmer alls. Undervisningen utformas bra i ämnet, i alla fall på hennes skola. Hon poängterar att man lade stor vikt vid denna undervisning långt innan projektet hade startats. Här får hon även medhåll av några av de andra lärarna. Även de menar att det var ett högprioriterat ämne långt innan projektet drogs igång. Många menade även att elevernas kunskap i ämnet inte alls var dålig innan projektet startades. Dock menade en del av de svarande att det alltid är bra med förnyelse vilket behövs i all undervisning för att förbättring ska kunna ske.

Fråga 3: Tror du det går att påverka elevers attityder med projekt av det här slaget?

Frågan var lite mer knepig för lärarna och krävde en del betänketid på sina håll. Frågan som var ställd var alltså om läraren trodde det gick att påverka elevernas inställning, deras innersta åsikter, med projekt som dessa. Svaret kom likväl tillbaka med ett rungande Ja från samtliga lärare. Några kommentarer som följde var att materialet var bra. Man får nya sinnesintryck, då bland annat genom film och undervisning i berättande form som är lätt att ta till sig. Några menade att alla projekt inte är lika lätta anamma, men att detta projekt lyckats med att fånga elevernas intresse. Lärare H kritiserade elevernas sneda bild av verkligheten. Eleverna är inte speciellt kritiska mot information som tas upp, varken från lärare eller andra människor. Vidare poängterade han att det är mycket viktigt att skapa en fristående informationscentral som skulle kunna underlätta elevernas granskande.

Fråga 4: Känner ni till något material eller aktiviteter som projektet ”Levande historia – Förintelsen” gett ut?

Samtliga lärare (A-H) har hört talas om boken ”...om detta må ni berätta...”. Lärare A,F,G,H har hört talas om ”Filmpaketet Förintelsen”. Likaså så var det Lärare A,F,G,H som kände till de fortbildningsseminarier som Forum för Levande historia anordnar.

Fråga 4b: Om Ja, vilka? I vilken utsträckning har ni använt er av materialet och aktiviteterna i undervisningen?

Samtliga lärare, A-H, använder sig av boken ”... om detta må ni berätta...”, dock i varierande utsträckning. Alla lärarna i undersökningen utom Lärare B och F använder sig av boken som brevidläsning för ge eleverna sinnesintryck och inspiration till sin undervisning kring Förintelsen. Lärare B och F är de enda som använder sig av boken i större utsträckning. Lärarna menar på att boken är bra att använda eftersom den baseras på personliga livsöden, något som enligt lärarna själva gör det lättare för eleverna att ta till sig texten. Men lärarna C, D och E menar att boken inte på något sätt är bättre än annat givet material i ämnet Förintelsen. Lärare C: s förklaring till varför han inte använder boken i större utsträckning är att han tycker att boken inte bör ses som en faktabok då den är tydligt vinklad. Boken blir istället kompletteringsmaterial tillsammans med annat material. Samtliga lärare poängterar emellertid användning av ytterligare material såsom läroböcker, dokumentärfilmer, spelfilmer etcetera för att komplettera undervisningen kring Förintelsen. Lärare D och E understryker också att extra material tas in i form av spelfilmer till temadagar kring ”Förintelsens dag”, dessa hänvisas dock inte till projektets material.

Lärare A och F använder sig av ”Filmpaketet Förintelsen”. Någon annan användning av projektets olika filmpaket har inte kunnat utskiljas ur intervjuerna. Lärare A och F anser att just filmpaketet är en mycket lämplig metod i undervisningen kring Förintelsen vilket enligt dessa lärare härleder till ökad diskussion kring ämnet.

Det är noterbart att Lärare A, F, G, H skulle vilja ta del av de seminarier som erbjuds av projektet men inte kan. Detta beror på den tragiska frågan om skolornas ekonomi. Även om seminarierna är gratis så innebär det att en vikarie måste tillsättas för att täcka upp bortrest lärare. Även resan till och från seminariet blir för dyrt för skolorna att hantera.

Fråga 5: Anser du att ”Levande historia” projektet påverkat undervisningen, i så fall hur?

Undersökningens sista fråga till lärarna var hur deras tanke såg ut kring projektets påverkan av undervisningen. Lärarna är här väldigt oense. Lärare C och H är emellertid överens om att projektet knappt alls påverkat deras undervisning. Resterande lärare har nästan exakt lika perspektiv på projektets inverkan. De menar att Förintelsen blivit mer uppmärksam i skolan. Lärare F förklarar det även med att överlevande från lägren har uppmärksamats mer. Detta innebär att de besöker skolor, skriver böcker och deltar i mer aktivt i fortlevnaden kring ämnet vilket leder vidare till en fördjupad kunskap och förståelse samt att minnet av Förintelsen inte glöms bort. Historien blir på så vis mer förståelig och levande för eleverna. Även kravet på lärarna är ett svar som är återkommande i intervjuerna. Man menar att i och med projektet så får lärarna ett större ansvar när det gäller elevernas kunskap om Förintelsen. Det finns dock negativa aspekter, enligt Lärare C. Hon menar att projektet tyder på att politiker misstror lärarna.

9.2 Enkäterna

Den kvantitativa undersökningen av elevernas vetande kring frågan om de känner till projektet ”Levande historia” har alltså gjorts via en enkätundersökning. Enkäten har delats ut till 111 elever, också dessa delvis oberoende av varandra, för att en vetenskaplig slutsats ska kunna dras ur undersökningen. Personerna ifråga är elever till ovanstående historielärare. Detta är gjort för att båda sidor, lärare och elever, ska kunna jämföras mot varandra. Enkätens utformning grundas på en enkel ”ja eller nej- fråga”, om man känner till projektet eller inte (se Bilaga II). Om svaret är Ja, följer vidare frågor för att försöka se elevens trovärdighet och kunskap kring projektet. Om däremot svaret skulle bli negativt behöver eleven inte fortsätta arbeta med undersökningen. Vi har dock valt att inte använda begreppet Förintelsen i formuleringen av frågorna just på grund av att eleverna då eventuellt skulle kunna gissa sig till vilket svar vi efterfrågade.

Sammanfattning av enkäterna

Som tidigare nämnts var enkäten väldigt enkelt utformad. Vårt mål var inte att se hur mycket eleven kunde om Förintelsen utan endast om man hade kännedom om projektet. Av 111 utdelade enkäter har vi inte fått ett enda positivt svar gällande vetskap om detta projekt! Alla

111 har därmed svarat nej på enkätens viktigaste och för dem enda fråga. Detta är ett mycket tydligt besked men det kan tolkas på flera sätt. Antingen har lärarna undervisat om Förintelsen utan att berätta för eleverna att det utgör ett särskilt regeringsprojekt, eller så har lärarna helt undvikit att beröra ämnet ”judarna under andra världskriget”. Det sistnämnda är inte särskilt sannolikt när vi talar om högstadiet, så förmodligen är det bara på det viset att eleverna inte kopplar ihop rubriken med innehållet.

10. Lämpligheten av materialet ... om detta må ni berätta...

Undersökningen av lärarna tyder på att boken ...*om detta må ni berätta...* används i klart vidast utsträckning jämfört med projektets övriga läromedel. Därför väljer vi att analysera just boken för att kunna uttyda vad som är och inte är lämpligt med den. Analysen kommer att göras utifrån ett didaktiskt perspektiv där lämplighetsintrycket tar sin form. I analysen kommer ...*om detta må ni berätta...* att betecknas som "Boken" i underlättande syfte.

Bokanalys ... om detta må ni berätta...

...*om detta må ni berätta...* är en bok som på uppdrag av regeringen givits ut för fördjupad kunskap om Förintelsen. Redan i förordet till Boken beskriver författarna skrivandet som ett svårt, men viktigt uppdrag där kortast tänkbara tid givits för att genomföra arbetet. Analysen stöter redan här på ett svårt dilemma. Författarna menar att de har ett otroligt viktigt uppdrag men att knapp tid har getts åt projektet vilket borde skapa svårigheter i sig (Bruchfeld; Levine 1998:2).

Några av lärarna som talade positivt om Boken stödde sig på att den ställer personliga livsöden i fokus. Detta medför att eleverna lättare kan påverkas av en sådan text. Personliga livsöden är något som förekommer ofta i Boken, men även ögonvittnesskildringar är vanliga. Bruchfeld & Levine menar att man medvetet valt att varva det stora perspektivet med individuella skildringar eftersom siffrorna över antalet mördade är så enorma att det inte går att förstå vad som egentligen hänt. Om istället fokuseringen ligger på individen, att varje individ utsatt för Förintelsens grymhet hade ett namn, familj, vänner, etcetera, blir påtagligheten större för läsaren. Användandet av personliga öden och ögonvittnesskildringar kallas för narrativ eller berättande historieskrivning. En av de stora fördelarna med denna historieskrivning är att det är lättare att förstå de historiska händelsernas orsaker och förlopp (Karlegård, Christer; Karlsson, Klas-Göran 1997:146ff).

...*om detta må ni berätta...* innehåller också mycket bilder. Bilderna kan emellanåt bli stötande för läsaren då exempelvis många massgravar visas. Tanken med att presentera så känslomässigt starka bilder är att förmedla en känsla som det skrivna ordet inte kan göra (Kjeldstadli, Knut 1998:191f). Framställningen av Förintelsen i Boken kan ses som väldigt

grym, men antagligen är det för att kunna visa en så verklighetstrogen bild som möjligt. Partiledardebatten kring ämnet i slutet av Boken talar om att vi måste få det framställt så anstötligt som det verkligen var för att bidra till bättre demokrati och bättre förståelse för alla människors värde (Bruchfeld; Levine 1998:82). Bilderna blir också förklaringar till texten vilket kan underlätta för personer med lässvårigheter.

Språkframställningen är ett viktigt instrument när man vill förklara Förintelsen. Boken poängterar i sin början att den främst är skriven för vuxna. Detta märks tydligt på språket. Målet med boken är att skapa ett ökat intresse och förståelse för Förintelsen. Ovanstående meningar tyder på att den är för svår för skolungdomar. Men även enligt våra lärarintervjuer så används den likväl i grundskolan. Den språkliga nivån i Boken kan därför upplevas väldigt svår för 14-15 åriga elever. Exempel på ord som kan tyckas svåra för en grundskoleelev är: *reproducera, förebrå, adekvat, segregation* och *deportation* etcetera.

Boken tar upp en mängd områden kring Förintelsen och inte bara koncentrationslägren. Det ges en bakgrund till händelseförloppet och även hur Förintelsen genomfördes i andra länder än Tyskland och Polen redovisas, detta dock i betydligt mindre utsträckning. De ockuperade ländernas civilbefolkning och motståndsrörelser också sparsamt utrymme i Boken. De senare ämnena berörs dock i mindre utsträckning, möjligtvis på grund av utrymmesskäl eller tidsbrist. Ett ämne som behandlas mer utförligt är Sveriges roll under dessa år och huruvida vi som stat gjorde motstånd mot Förintelsen och räddade livet på många judar. Sveriges agerande efter 1942 beskrivs i positiva ordalag. Det nämns inget i sammanhanget om att Sverige innan dess förde en restriktiv flyktingpolitik mot judiska flyktingar före och under första halvan av kriget. Detta trots att författaren Levine rimligen bör känna till de mindre smickrande sidorna av Sveriges uppträdande eftersom han själv skrivit en avhandling kring ämnet. I detta avseende måste man nästan ge Lärare C rätt i meningen om att materialet kan ses som vinklat.

Syftet med hela projektet *Levande Historia – Förintelsen* är att med utgångspunkt i Förintelsen att skapa en diskussion kring ämnet och med hjälp av detta ta upp frågor som medmännisklighet, demokrati och människors lika värde (Bruchfeld; Levine 1998:82). Vidare att genom kunskap och debatt motverka att något liknande får inträffa igen (Bruchfeld; Levine 1998:a.a.). Genom diskussion och debatt skall alltså kunskapsöverföringen didaktiskt ske. Kommunikativa processer är centrala för mänskligt lärande och utveckling och därmed

delaktig i kunskaper och färdigheter (Säljö, Roger 2000:105 ff). Läraren måste genom diskussioner skapa ett lärandeinstrument för att eleven ska kunna omformulera till förståelse (Säljö, Roger 2000:105 ff). Denna diskussionsmöjlighet verkar helt ha fallit bort i *...om detta må ni berätta...* Vad ovanstående pedagog/didaktiker menar med att skapa lärande är att det krävs en diskussion. I Boken finns inget som helst givet diskussionsmaterial. Lärarens hjälp, den didaktiska formen, finns inte att hämta i Boken och diskussionsforumet blir därför stängt om inte läraren själv skapar debatten/forumet.Handledning till boken saknas. Slutsatsen man kan dra är att Boken *...om detta må ni berätta...* inte är idealisk i didaktiskt avseende på grund av:

- A) Den är språkligt svår och riktar sig till vuxna.
- B) Den ger inga diskussionsfrågor.
- C) Vinklad. Till exempel så ger den ger en överdrivet positiv bild av Sveriges agerande under kriget

11. Resultat och diskussion

Projektet Levande historia lanserades av den socialdemokratiska regeringen efter att statsminister Göran Persson läst en undersökning om människors inställning och förståelse kring Förintelsen. Tanken bakom projektet är att okunskap om Förintelsen leder till rasism idag, och att rasistiska attityder kan informeras bort. Fokus i projektet har därför hamnat på judeutrotningen, även om syftet har vidgats på senare tid.

Vi har sett att "Levande historia – Förintelsen" är mycket stort och omfattande projekt som hittills kostat 120 miljoner kronor. För skolan har projektet utarbetat flera aktiviteter. Dessa är: En bok *...om detta må ni berätta...*, seminarier för lärare, flera videopaketer, en tipskatalog, en tidning samt en informationssida på Internet.

Vi ville undersöka om alla dessa aktiviteter som tagits fram användes i skolorna och hur de påverkat undervisningen i historia. För att göra detta intervjuade vi åtta lärare. Vi fann att de lärare vi intervjuade inte hade använt sig av särskilt många resurser kring projektet trots deras kännedom om material och syfte. Detta var i stort sett gemensamt för alla lärarna. Alla lärarna hade också användning för boken "*...om detta må ni berätta...*", dock i variabel utsträckning eftersom denna bok i första hand riktar sig till vuxna. Boken användes mestadels som fördjupning eller bredvidläsning. Ingen av lärarna hade varit på något seminarium och endast två hade använt sig av projektets filmpaket. Att bara dessa två lärarna hade använt sig av filmpaketet kan förklaras med att filmpaketet till skillnad från boken är ganska dyra att införskaffa.

Lärarna hade olika uppfattningar om hur projektet hade påverkat undervisningen. Alla var dock överens om att undervisningen hade varit bra innan projektets start och att mycket tid lagts på detta tidigare såväl som nu. Angående förändringen i lärarnas undervisning kring Förintelsen finns emellertid delade meningar. Exempelvis kan man se att Lärare C anser att det inte påverkat alls, medan Lärare B menar att det helt klart påverkat.

Vi har således kommit fram till att projektet varit mycket omfattande, ambitiöst, dyrt. Trots detta så verkar det inte som det fått lika stort genomslag i skolorna. Endast en mindre del av alla de aktiviteter som tagits fram har använts av de lärare vi intervjuat. Även det faktum att

inte alla lärarna tyckte att projektet har påverkat deras undervisning gör att det är svårt att säga att projektet lyckats. Vår undersökning tyder på att undervisningen kring Förintelsen var bra även innan projektets start samt att projektets påverkan på historieundervisningen i grundskolan har varit liten eller rentav obetydlig. Detta ligger i linje med undersökningen vi presenterade i början av arbetet: att de svenska elevernas kunskap om ämnet i alla fall inte har ökat på grund av projektet.

Vi undersökte också om skolmaterialet från Levande historia var lämpligt att använda i undervisning på grundskolan. Som vår undersökning visade är det boken ... *om detta må ni berätta...* som verkar vara det material som används, därav vår begränsning kring analysen av skolmaterialet till boken. Den riktar sig till vuxna och språket i den kan vara svårt för elever på högstadiet att förstå. Dock behandlar boken berättelser knutna till personer, något som ökar förståelsen. Boken kan dock uppfattas som vinklad eftersom den inte tar upp de negativa sidorna av Sveriges eller svenskars agerande i samband med Förintelsen. Denna vinkling och det svåra språket gör att vi inte tycker att boken är särskilt lämplig att använda i undervisningen på grundskolan. Boken talar också om hur viktigt det är med diskussion kring ämnet, men hänvisar inte till något diskussionsunderlag eller handledning för läraren.

De 111 enkäterna som delades ut fick samma entydiga svar – Nej! Detta rungande svar hade sin utgångspunkt i frågan om huruvida eleverna kände till projektet Levande historia - Förintelsen. Det kan bekräfta lärarnas ointresse för projektet, men även elevernas okunskap om detsamma. Trots allt fick det ju stort utrymme i media.

Projektet anknyter till idéer om tolerans och lika människovärde i styrdokumentet, idéer som mycket få människor opponerar sig mot. Projektet baseras på läroplanens avsnitt om skolans värdegrund där det står om allas lika värde och respekten för varje individs egenvärde. En intressant observation är ett tillägg till kursplanen för ämnet historia där det ursprungligen stod att eleverna skulle få kunskap om folkmord men efter att projektet startades lade man till ”såsom Förintelsen” efter ordet folkmord. Huruvida detta beror på projektet eller inte har vi inte kunnat få bekräftat.

Även om vår undersökning tyder på att projektet inte haft någon större påverkan på undervisningen så menar vi att det är synnerligen viktigt att undervisningen om Förintelsen i skolan håller hög kvalitet. Detta menar även forskarna Christer Karlegård, Magnus

Hermansson Adler och Ulf Zander. De som är engagerade i projektet så som Hermansson Adler understryker vikten av diskussion, dock ter det sig konstigt med tanke på vad vi upptäckte under vår analys av boken *...om detta må ni berätta...* Det som han efterlyser saknas i just det läromedlet, då det blir upp till den individuella historieläraren att forma diskussionen. Zander menar även att andra folkmord riskerar att tonas ned och glömmas bort om man lägger all tid på Förintelsen. Enligt Zander får Förintelsen aldrig ryckas ur sitt sammanhang och man bör därför inte koppla ihop den med nutida företeelser. Detta eftersom betydelsen av Förintelsen då kan urholkas. Samtliga forskare, Zander, Karlegård och Hermansson Adler menar att det är viktigt att använda förintelseundervisningen för att påverka elever att inte välja nazismens väg, detta genom upplysning och diskussion. Vi håller med forskarna i detta resonemang. Förintelsen är en så pass viktig del av historien att den inte kan förringas och att varje försök att förmedla detta hemska brott mot mänskligheten, samt att varje försök att motverka att det inträffar igen måste uppmuntras. Därför är projektet en god tanke även om det inte lyckats fullt ut.

– Du kanske aldrig får veta resultatet av det du gör. Men om du inte gör något, blir det absolut inga resultat. (Mahatma Gandhi 1869-1948)

12. Sammanfattning

Detta arbete handlar om i vilken utsträckning regeringens projekt Levande historia – Förintelsen har påverkat historieundervisningen i grundskolan och lämpligheten kring projektets läromedel ... *om detta må ni berätta...*

Bakgrunden till projektets start grundar sig på att okunskap om Förintelsen leder till rasism idag. Därmed har man förhoppningen att rasistiska attityder och främlingsfientlighet kan informeras bort genom undervisning och förståelse i ämnet.

Vi har intervjuat åtta historielärare i grundskolan angående deras kunskaper kring projektet och i vilken utsträckning de använder sig av projektets läromedel. 111 elever har deltagit i en enkätundersökning för att undersöka om projektet har nått ut i skolvärlden. Resultatet av intervjuerna och enkäterna är att kunskapen kring projektet är mycket lågt och att användandet av projektets läromedel näst intill obefintlig. Dock hävdar lärarna att undervisningen kring Förintelsen är bra i skolan varav projektets material kan synas överflödigt.

Vi har även undersökt om projektet är förenligt med styrdokument och vad forskare säger kring dess utformning. Projektet är förenligt med styrdokumentet gällande värderingar och kunskapssyn. Forskarna, Karlegård, Hermansson- Adler och Zander menar på att det är viktigt att undervisningen kring Förintelsen i skolan håller en hög kvalitet och därmed inte heller får glömmas bort. Hermansson- Adler menar att genom diskussionen ökas förståelsen kring Förintelsen.Handledning till diskussion saknas dock till projektets läromedel ...*om detta må ni berätta...*

Vår undersökning tyder på att projekt Levande Historia – Förintelsen är ett mycket omfattande, ambitiöst och dyrt projekt. Trots detta så verkar det som att projektet inte fått något större genomslag i skolorna. Dock är Förintelsen en så pass viktig del av historien att varje försök till upplysning måste uppmuntras. Därför är projektet en god tanke även om det inte lyckats fullt ut.

Källförteckning

Skriftliga källor

Bruchfeld, Stéphane; Levine, Paul A. (1998) *...om detta må ni berätta... En bok om Förintelsen i Europa 1933-1945*, Stockholm; Regeringskansliet, ISBN 91-630-6384-0

Denscombe, Martyn (2000) *Forskningshandboken – för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*, Lund; Studentlitteratur, ISBN 91-44-01280-2

Forum för levande historia 1: *Startsida Forum för levande historia/ Om oss/ När demokratin sätts ur spel* (www) Hämtat från (<http://www.levandehistoria.org/default.php?cat=5>), Hämtat 2005-09-20.

Forum för levande historia 2: *Startsida Forum för levande historia* (www) Hämtat från (<http://www.levandehistoria.org/>), Hämtat 2005-09-20.

Forum för levande historia 3: *Startsida Forum för levande historia/ Om oss/ Historik* (www) Hämtat från (<http://www.levandehistoria.org/default.php?cat=19>), Hämtat 2005-09-20

Forum för levande historia 4: *Startsida Forum för levande historia/ Verksamhet & projekt 2005* (www) Hämtat från (<http://www.levandehistoria.org/default.php?cat=3>), Hämtat 2005-09-20

Forum för levande historia 5: *Startsida Forum för levande historia/ Material* (www) Hämtat från (<http://www.levandehistoria.org/default.php?cat=24>), Hämtat 2005-09-20

Forum för levande historia 6: *Startsida Forum för levande historia/ Utbildning/ Om utbildning* (www) Hämtat från (<http://www.levandehistoria.org/default.php?cat=36>), Hämtat 2005-09-20

Forum för levande historia 7: *Levande historia –ett informationsprojekt kring Förintelsen/ Tipskatalog* (www) Hämtat från (<http://forintelsen.levandehistoria.se/>), Hämtat 2005-09-20

Forum för levande historia 8: *Levande historia –ett informationsprojekt kring Förintelsen* (www), Hämtat från (<http://forintelsen.levandehistoria.se/>), Hämtat 2005-09-20

Hermansson Adler, Magnus (2000) ”Stumma föremål och levande historia”, *Stumma föremål och levande historia – om autenticitet och kunskap i undervisningen om Förintelsen*, Stockholm; Kommittén Forum för Levande historia

Karlegård, Christer (1992) *Undervisa i nordisk och allmän historia*, Lund; Studentlitteratur, ISBN 91-44-31811-1

Karlegård, Christer; Karlsson, Klas-Göran (1997) *Historiedidaktik*, Lund; Studentlitteratur, ISBN 91-44-00189-4

Karlsson, Klas-Göran (2000) ”Varför sekelslutets förintelseintresse?”, *Historiedidaktikk i norden 7 – Bruk og misbruk av historien*, Trondheim, ISBN 82-7923-015-7

Kjeldstadli, Knut (1998) *Det förflutna är inte vad det en gång var*, Lund; Studentlitteratur, ISBN 91-44-00505-9

Nationalencyklopedin (1998) *Årskrönika 1997*, Bokförlaget Bra Böcker AB, ISBN 91-7133-438-6

Persson, Göran (1997): *Levande historia –ett informationsprojekt kring Förintelsen/ Om levande historia/ Tal 1997-2003/ Statsminister Göran Perssons tal till riksdagen om informationsprojektet ”Levande historia”* (www) Hämtat från (<http://forintelsen.levandehistoria.se/>), Hämtat 2005-09-20.

Persson, Göran (1998): *Levande historia –ett informationsprojekt kring Förintelsen/ Om levande historia/ Tal 1997-2003/ Statsministerns tal i Berwaldhallen* (www) Hämtat från (<http://forintelsen.levandehistoria.se/>), Hämtat 2005-09-20.

Persson, Göran (2003): *Startsida Regeringen och regeringskansliet/ Statsministern och statsråden/ Göran Persson/ Tal/ Invigning av den nya statliga myndigheten Forum för*

Levande Historia, måndag 2 juni 2003 (www) Hämtat från
(<http://www.regeringskansliet.se/sb/d/1122/a/7310>), Hämtat 2005-09-20

Skolverket (1995) *Läroplaner för det obligatoriska skolväsendet och de frivilliga skolformerna 1994*, Utbildningsdepartementet, ISBN 91-38-30246-2

Skolverket (2000) *Grundskolan – Kursplaner, betygskriterier*, Stockholm; Skolverket och Fritzes AB, Upplaga 1, ISBN 91-38-31729-X

Svenska språknämnden (2002) *Svenska skrivregler*, Stockholm, ISBN 47-04974-X

Säljö, Roger (2000) *Lärande i praktiken*. Stockholm: Prisma, ISBN: 91-518-3728-5

Vinterhed, Kerstin, Familjeredaktör *Dagens Nyheter*, 1998-02-03

Zander, Ulf (2000) ”Vägen från Auschwitz – Om Förintelsens bilder och de eventuella sambanden mellan då och nu”, *Stumma föremål och levande historia – om autenticitet och kunskap i undervisningen om Förintelsen*, Stockholm; Kommittén Forum för Levande historia

Muntliga källor

Alingsjö, Kristina, Utbildnings- och kulturdepartementet, Regeringskansliet, 103 33 Stockholm, 08-4051772, Telefonintervju (2005-09-16)

Kristenson, Katarina Forum för Levande Historia, Stora Nygatan 10-12, Box 2123, 103 13 Stockholm, 08-7238750, Telefonintervjuer (2005-09-16)

BILAGA I - Intervjufrågor Lärare

1. Känner ni till regeringens projekt ”Levande historia – Förintelsen”?
2. Känner du till projektets syfte?
3. Tror du det går att påverka elevers attityder med projekt av det här slaget?
4. Känner ni till något material eller aktiviteter som projekt levande historia Förintelsen gett ut?
 - 4b. Om ja, vilka? Och i vilken utsträckning har ni använt er av materialet och aktiviteterna i undervisningen?
5. Anser du att Levande historia projektet har påverkat undervisningen och i så fall hur?

BILAGA II - Enkät – Levande Historia

Denna enkätundersökning kommer att användas som underlag för forskning kring ämnet "Levande historia" vid Kristianstads Högskola. (*Kryssa efter svarsalternativet.*)

Skola:.....

Årskurs:.....

1. Känner du till projektet som kallas för "Levande historia"?
OBS! Ej läroboken levande historia.

JA _____

NEJ _____

Om svaret är JA, svara även på nedanstående frågor

2. Var har Du hört talas om projektet?

Skolan? _____

TV? _____

Böcker? _____

Något annanstans? Var? _____

3. Vet du vad detta projekt handlar om?

4. Vet du vem/vilka som har startat detta projekt?

Tack för att du varit med och svarat på denna undersökning. Lycka till med skolarbetet!
Johan Jönsson & Niklas Nordèn